

La Justícia Militar durant el franquisme (l'ligall 28/2008, Marc Torras i Serra)

Als pocs dies d'haver començat la guerra civil, la Junta de Defensa Nacional declarava l'estat de guerra a tots aquells llocs que es trobessin sota del seu control, estat de guerra que es mantindria vigent fins l'any 1948. En el mateix ban també es detallava quins delictes quedarien sotmesos a la jurisdicció de guerra i sobre els que s'actuaria per procediment sumaríssim¹. Així, serien jutjats pel procediment sumaríssim, els delictes d'agressió a les forces armades, rebel·lió, injúria, amenaça al personal militar, propaganda subversiva, vaga, reunions, tots els compresos al Codi Penal ordinari sota l'epígraf de "delictes contra l'ordre públic", els delictes de resistència i desobediència a l'autoritat, d'atemptat contra tota mena de via o mitjà de comunicació, serveis, dependències o edificis públics; els realitzats contra les persones o la propietat per mòbils polítics o socials, o els comesos per mitjà de l'impremta, entre d'altres.

D'altra banda, el mes de juliol de 1936 estava vigent el Codi de Justícia Militar de 1890, amb només algunes significatives modificacions fetes pels governs de la Segona República destinades a limitar l'àmbit d'aplicació de la jurisdicció militar i a introduir-hi canvis en el procediment.

La incompatibilitat del codi modificat per la República amb les disposicions del ban esmentat va fer que ben aviat el Codi s'adaptés al nou ordre. Així, un decret d'1 de novembre de 1936 deixava sense efecte les disposicions vigents en el Codi de Justícia Militar i implantava el procediment sumaríssim d'urgència. I l'any 1938 sortia editada a Burgos l'obra del tinent auditor de guerra J.M. Dávila y Huguet, "Código de Justicia Militar con notas aclaratorias, formularios: Código Penal Común, tablas para aplicación de penas y disposiciones complementarias", que, per Ordre de 26 d'agost de 1938, va ser declarada d'utilitat per a l'exèrcit. En aquesta proposta de codi, entre d'altres, s'establí a l'article 649 que tots els acusats de delictes militars que poguessin ser objecte de pena de mort o cadena perpetua havien de ser jutjats en judici sumaríssim, mentre que els delictes contra l'ordre públic serien jutjats per un procediment similar al sumaríssim, anomenat d'urgència. Així mateix, a l'article 651 afegia la possibilitat de ser sotmesos a judici sumaríssim els acusats d'aquells altres delictes que establissin les corresponents autoritats.

Malgrat l'adaptació proposada per Dávila, per llei de 5 de setembre de 1939 es restablí el Codi de Justícia Militar de 1890, amb les modificacions introduïdes per les lleis de caràcter permanent posteriors i les promulgades a partir del 18 de juliol de 1936 per a l'Administració de Justícia.¹³ Menys d'un any després, el 12 de juliol de 1940 es restablí el Codi de Justícia Militar de 1890 en la redacció que tenia abans del 14 d'abril de 1931. Aquesta nova versió del codi de 1890 va a estar vigent fins que va ser substituït per un nou Codi de Justícia Militar promulgat per llei el 17 de juliol de 1945. En ambdós casos s'establí com haurien de tenir lloc la incoació de les causes i el desenvolupament dels tràmits derivats de la incoació i les vistes en consell de guerra.

En aplicació d'aquests codis, cada vegada que es tenia coneixement d'un presumpte delictes, o es rebia una denúncia, l'auditor de guerra, o l'autoritat militar corresponent –depenent del cas– nomenava un jutge instructor que investigava els fets que havien motivat el procediment judicial. Aquest jutge instructor havia de practicar totes les diligències que considerava necessàries per a la comprovació del delictes i esbrinar les responsabilitats que se'n derivaven, i, també, recollia les declaracions de l'acusat i dels testimonis i els informes de les autoritats corresponents (alcalde, capellà, comandant de la guàrdia civil, cap local de Falange, etc.). Un cop fet això, redactava l'acte de processament, un resum detallat de totes les actuacions que havia dut a terme i que incloïa una descripció dels fets que s'investigaven, la qualificació dels delictes i les penes que s'havien d'aplicar d'acord amb el Codi de Militar. Un cop redactat elevava la causa a l'Auditoria de Guerra, amb les peces de responsabilitat civil o presó, si calia. Quan es donava el cas que, segons la legislació vigent, els fets investigats podien ser constitutius de delictes, l'auditor de guerra l'elevava a l'autoritat militar superior amb la proposta de continuar el sumari amb la fase de plenari, és a dir, la celebració del consell de guerra. Si no hi havia fets constitutius de delictes, l'auditor proposava el sobreseïment de la causa.

¹ Ban de 28 de juliol de 1936, dictat pel general Cabanellas, president de la Junta de Defensa Nacional, i publicat al Boletín Oficial de la Junta de Defensa Nacional de España, núm. 3, Burgos, 30 de juliol de 1936

Si es continuava el sumari, l'autoritat militar superior nomenava un tribunal per a celebrar l'acte públic del procés.² Aquest tribunal estava format per cinc persones (un president amb categoria de cap de l'exèrcit, tres vocals, amb rang d'oficials i un cinquè que havia de pertànyer al Cos Jurídic Militar) i es podia reunir, en consell de guerra, a qualsevol lloc de la regió militar. El defensor era un militar no pertanyent a un cos jurídic, i el fiscal podia ser militar o jurídic. Després de tenir lloc la vista pública –que podia haver durat una o dues hores, com a molt–, el tribunal es reunia per deliberar i dictava la sentència, a la que no es podia interposar cap mena de recurs. Amb el pronunciament de la sentència es donava per acabat el consell de guerra i el tribunal es desfeia i feia arribar el procediment –la documentació i la sentència al comandament militar, qui, al seu torn, l'enviava a l'auditor de guerra, que havia d'aprovar la sentència, i al jutge militar permanent que era l'encarregat d'aplicar la sentència un cop l'hagués ratificat l'autoritat militar superior: el capità general, o el mateix general Franco, en els casos de la pena de mort. Un cop s'aplicava la pena, l'auditor ho notificava al capità general qui, al seu torn manava l'arxivament de la causa i així es donava per acabat el procediment.³

Aquesta jurisdicció es va mantenir fins a la aprovació de la “Ley de Orden Público” de 1959

² Cal recordar que en aquest moment no hi havia tribunals militars fixes. No es van crear fins el 1987.

³